

معرفی کتاب

APA Handbook of Psychology, Religion, and Spirituality

Kenneth I. Pargament

Washington, DC: American Psychological Association, 2013

معرفی «کتاب راهنمای انجمن روان‌شناسی آمریکا در روان‌شناسی، دین و معنویت»^۱

مهدی عباسی*

مباحث روان‌شناسی دین و معنویت در دهه‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است. ازدیاد روزافزون پژوهش‌ها، مجله‌های تخصصی و کتاب‌های مرجع و راهنما در این حیطه همین را نشان می‌دهد. کتاب راهنمای انجمن روان‌شناسی آمریکا را می‌توان نشانه و بزرگ‌داشت این تحول مهم دانست. این کتاب دوجلدی، جامع‌ترین مجموعه از گزارش‌های مربوط به موضوع روان‌شناسی، دین و معنویت در سال‌های اخیر است. این مجموعه را انجمن روان‌شناسی آمریکا (APA) در سال ۲۰۱۳ در واشنگتن منتشر کرد. ویراستار اصلی کتاب کنت آی. پارگامنت است که جولی آی. اکسلاین و جیمز دبلیو. جونز در جلد اول و آنت ماهونی و ادوارد پی. شافرینسکی در جلد دوم وی را در تدوین و تنظیم کتاب یاری کرده‌اند. کتاب در دو جلد، و در حدود ۱۵۰۰ صفحه تنظیم شده است. جلد اول این کتاب شامل ۴۱ فصل است که در چهار بخش سازمان یافته و دربردارنده آخرین نسخه‌های به‌روزشده نظریه‌ها و پژوهش‌ها در روان‌شناسی معاصر دین و معنویت است. جلد دوم، با ۳۴ فصل در پنج بخش، بر کاربرد روان‌شناسی دین و معنویت متمرکز شده است. به طور کلی، ۱۳۰ نفر در تهیه کل این مجموعه مؤثر بوده‌اند. گزارش حاضر معرفی اجمالی این کتاب است که بعد از مقدمه شامل معرفی مختصری از مؤلفان اصلی کتاب، ساختار کتاب و توضیح درباره موضوع بخش‌ها و فصول مربوط به همراه اسامی مؤلفان هر فصل است.

1. APA Handbook of Psychology, Religion, and Spirituality

* پژوهشگر پژوهشکده اخلاق و روان‌شناسی اسلامی، پژوهشگاه قرآن و حدیث قم | ym.abbasi@gmail.com

در حالی که مطالعه علمی دین و معنویت بر اساس استانداردهای علمی پذیرفته شده عمومی انجام شده، آمیخته شدن دین و معنویت با روان‌شناسی کاربردی خود موجب نگرانی شده است؛ نگرانی درباره این موضوع که نکند روان‌شناسی دین و معنویت محملی برای ترویج خرافات و سحر در نظر گرفته شود. با وجود تمایل بیشتر جمعیت عمومی ایالات متحده آمریکا به دین و معنویت نسبت به اروپای غربی، در میان روان‌شناسان آنها این گرایش بیشتر است که درباره امر مقدس یا جنبه‌های متعالی زندگی شک و تردید وارد کنند (کورور،^۱ ۲۰۱۴). چه اینکه برخی شخصیت‌های برجسته در تاریخ روان‌شناسی بودند که نگاهی ستیزه‌جویانه به دین و معنویت داشتند و آنها را به عنوان منابع آسیب و سازوکارهایی دفاعی در نظر می‌گرفتند. این تاریخچه‌ای است که البته زمان حاضر را تحت تأثیر قرار داده است. بنابراین، می‌توان درخواست کرد روان‌شناسانی که به طور کلی درباره دین و معنویت اطلاعات درستی ندارند، وارد قلمرو بررسی این موضوع نشوند چه اینکه شایستگی لازم برای یکپارچه‌کردن این قلمروها را در کاربرد ندارند.

کنت آی. پارگامنت از جمله روان‌شناسانی است که خود را حائز این شایستگی دانسته است. وی به عنوان فردی معتقد به دین و معنویت، می‌گوید مدت‌ها در حرفه‌ام به دنبال یکپارچگی و ایجاد انسجام میان دین و سلامت بودم که این کار بتواند به نظریه، تحقیق و کاربردهای بالینی منسجمی ختم شود (پارگامنت،^۲ ۲۰۰۷). برای وی روشن است که روان‌شناسی دین و معنویت در این دهه‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است. نه تنها این رشد چشمگیر بازتابی است از تعداد درخور توجهی از پژوهش‌ها، مجله‌های تخصصی و کتاب‌های راهنما، بلکه این آثار در نشریات مهم و اصلی ظهور پیدا کرده‌اند. اما، فکر می‌کند جای آثاری مبتنی بر آمیختگی روان‌شناسی با دین و معنویت خالی است که این موضوع، تدوین و تنظیم کتاب راهنمای روان‌شناسی، دین و معنویت را برایش ضروری کرده است. می‌توان گفت کتاب راهنمای انجمن روان‌شناسی آمریکا نشانه و بزرگداشت این تحول مهم است (کورور، ۲۰۱۴). امروزه بر این موضوع توافق وجود دارد که

1. Körver, J.
2. Pargament, K. I.

روان‌شناسی دین و معنویت باید در زمینه‌های علمی چندتخصصی و همه‌جانبه بررسی شود و به طور مناسب جنبه‌های نظریه‌ای و کاربردی آن یکپارچه گردد. به هر حال، رشد چشمگیر مباحث روان‌شناسی دین در سراسر جهان، موجب شده است تفکر تکررشته‌ای درباره روان‌شناسی دین و معنویت در مفاهیم اساسی، روش‌شناسی و کاربردش در معرض پرسش و نقد قرار گیرد. از سوی دیگر، این کتاب گام بعدی است برای یکپارچه‌سازی زمینه‌های مختلف نظری در روان‌شناسی دین و معنویت که البته این اقدام را خود پارگامنت در کتابش با عنوان روان‌شناسی دین و سازواری (۱۹۹۷) آغاز کرد و در کتاب در مانگری آمیخته با معنویت (۲۰۰۷) ادامه یافت. در حقیقت، یکپارچه‌سازی نظریه و کاربرد که در کتاب دوم پارگامنت ظهور پیدا کرد، در کتاب راهنمای روان‌شناسی دین و معنویت محقق شده است.

نوشته حاضر، تلاشی است برای معرفی کتاب راهنمای انجمن روان‌شناسی امریکا در روان‌شناسی، دین و معنویت که کنت پارگامنت و همکارانش تدوین و تنظیم کرده‌اند. این معرفی شامل مباحث مختلف از جمله مختصری درباره نویسندگان کتاب، طرح و ساختار کتاب، مرور اجمالی بخش‌ها و فصول کتاب، عناوین فصول و اسامی و نویسندگان هر فصل است. به هر حال، به دلیل گستردگی کتاب، فصول به نحو اجمالی معرفی شده‌اند و عمدتاً به ترجمه عنوان فصول بسنده شده است. در آخر نگاهی نقدآمیز بر این کتاب، به قلم کورور (۲۰۱۴) خواهیم داشت.

درباره نویسندگان

به طور کلی، ۱۳۰ نفر در تهیه این مجموعه مؤثر بوده‌اند. این نویسندگان در برخی فصول به طور مستقل و در برخی دیگر به همراه همکاران محث مد نظر در موضوعی خاص را تدوین کرده‌اند. اما ویراستار اصلی کتاب^۱ کنت آی. پارگامنت است. جولی آی. اکسلاین و جیمز دبلیو. جونز^۲ در جلد اول وی را همراهی کرده‌اند و در جلد دوم آنت ماهونی^۳ و ادوارد پی. شافرנסکی^۴ یاریگر پارگامنت در تنظیم کتاب بوده‌اند.

کنت آی. پارگامنت در سال ۱۹۵۰ در واشنگتن دی سی متولد شد. وی در سال

1. Editor
2. Jones, J. W.
3. Mahoney, A.
4. Shafraanske, E. P.

۱۹۷۷ دکترای خود را از دانشگاه مریلند^۱ دریافت کرد و اکنون استاد ممتاز دانشگاه دولتی بولینگ‌گرین^۲ در اوهایو^۳ است. او علاقه‌مند به پژوهش در حوزه باورهای دینی و سلامت است که تحقیقات ملی و بین‌المللی متعددی به نامش ثبت شده است. در حال حاضر، ارتباط بین دینداری، بهباشی روان‌شناختی و تنیدگی موضوعات را مطالعه و بررسی می‌کند و پروژه فعلی او کار بر روی این موضوع است که «چگونه افراد سال‌خورده‌ای که با اعتقادات دینی خود مشکل دارند راجع به روابط خود با خداوند و معنای زندگی نگاه مثبتی ندارند؛ حتی پس از کنترل سلامت جسمی و روانی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، در معرض خطر بیشتری برای مرگ قرار دارند». همچنین، موضوعات دیگری مانند جنبه‌های ادراک امر مقدس و نقش دریافت امر مقدس در سلامت، مقدس‌کردن ازدواج و نقش آن در ثبات و کارآمدی روابط زناشویی از جمله کارهای فعلی او است (دانشگاه دولتی بولینگ‌گرین، ۲۰۱۴). همچنین، در روان‌شناسی بالینی مجوز دارد و مشغول فعالیت است. پارگامنت بیش از ۲۰۰ مقاله درباره دین و معنویت در روان‌شناسی منتشر کرده است. از جمله کارهای معروف وی در حوزه روان‌شناسی، دین و معنویت دو کتاب روان‌شناسی دین و سازواری (۱۹۹۷) و درمانگری آمیخته با معنویت (۲۰۰۷) است. هر دوی این آثار مشتمل بر برنامه‌ای نظام‌مند از تحقیقات تجربی مبتنی بر نظریه است که از طرح‌های عملی برای کمک به متخصصان برخوردار است.

جولی آی. اکسلاین دکترای روان‌شناسی در دانشکده علوم روان‌شناختی دانشگاه کیس‌وسترن در شهر اوهایو است. وی در قلمرو روان‌شناسی بالینی، مثبت‌گرا و اجتماعی مشغول فعالیت است. علاقه علمی پژوهشی وی نیز در حوزه روان‌شناسی دین و معنویت است که در حال حاضر در دو موضوع متمرکز است: ۱. کشمکش‌های دینی و معنوی؛ و ۲. علل و پیامدهای پدیده‌های فوق طبیعی (به معنای تبیین‌های ماوراء طبیعی برای اتفاقات) (دانشگاه کیس‌وسترن، ۲۰۱۷).

جیمز دبلیو. جونز دکترای خود را در دو رشته فلسفه دین و روان‌شناسی کسب کرده است و از دانشگاه اوپسالای سوئد دکترای افتخاری دارد. او استاد برجسته دین و استادیار روان‌شناسی بالینی در دانشگاه روتگرز^۴ در نیوجرسی^۵ ایالات متحده است؛ جایی که بیش از چهل سال دوره‌های

1. University of Maryland
2. Bowling Green State University
3. Ohio
4. Rutgers University
5. New Jersey

مختلف دینی و علمی گذراند. همچنین، در دانشکده‌های تحصیلات تکمیلی مربوط به علوم انسانی، پزشکی و الهیات تحصیل کرده است. نویسندهٔ پانزده کتاب و مقالات متعدد تخصصی در قلمرو دین، روان‌شناسی و علوم است. عضو مرکز مطالعات پیشرفتهٔ دین و الهیات در دانشگاه کیمبریج انگلستان^۱ بوده و از سال ۱۹۶۷ در کالج سنت ادموند در کیمبریج عضو هیئت تحریریه شده است. همچنین، عضو انجمن روان‌شناسی آمریکا است و به عنوان کشیش در کلیسای اسقفی ایالات متحده آمریکا فعالیت می‌کند (دانشگاه روتگرز، ۲۰۱۷).

آنت ماهرانی دکترای روان‌شناسی بالینی از دانشگاه هوستون^۲ و استاد دانشکدهٔ روان‌شناسی در دانشگاه دولتی بولینگ‌گرین شهر اوهایو است. تمرکز خانم ماهرانی در قلمرو روان‌شناسی دین بر موضوع نقش مثبت و منفی دین در فرد و خانواده است. وی در این باره، پژوهش‌هایی را انجام داده و مقالاتی را منتشر کرده است (دانشگاه دولتی بولینگ‌گرین، ۲۰۱۴).

ادوارد پی. شافرنسکی دکترای روان‌شناسی است که در زمینه‌های روان‌تحلیلگری و روان‌شناسی بالینی تخصص دارد. حضور حرفه‌ای او هم‌اکنون، در دانشگاه پیدرین^۳ کالیفرنیا است. آثار وی در قلمرو روان‌شناسی دین متمرکز است. مهم‌ترین اثر وی کتاب دین و شیوه‌های بالینی روان‌شناسی^۴ است.

طرح و ساختار کتاب

طرح پارگامنت برای تدوین و تنظیم این کتاب طرحی برای درآمیختن روان‌شناسی با دین و معنویت است. بیشتر کارهای پایه و نخستین روان‌شناسی، کوششی در جهت نزدیک کردن روان‌شناسی و دین به یکدیگر بوده است (پارگامنت، ۲۰۰۷). به هر حال، بخش اول در جلد اول کتاب شاهدی بر آن است که پارگامنت در این کتاب نیز در مسیر دست‌یابی به هدف خویش حرکت کرده است؛ آنجا که مباحثی دربارهٔ یکپارچه‌سازی روان‌شناسی دین و معنویت را در محورهای اصلی مطرح می‌کند. این کتاب در ساختار کتاب راهنما^۵ (= دست‌نامه، کتاب مرجع) تدوین و تنظیم شده است. دست‌نامه‌ها نوعی کتاب مرجع یا مجموعه‌ای از کتاب‌های راهنما هستند که در بردارنده اطلاعات و

1. the Center for Advanced Religious and Theological Studies at Cambridge University in the UK
2. Houston
3. Pepperdine University
4. Religion and the Clinical Practice of Psychology
5. handbook

داده‌های کافی و فراگیری از مسائل بنیادی در یک موضوع است. ساختار دست‌نامه‌ها معمولاً به گونه‌ای سازمان داده می‌شود تا بتوان از آنها به عنوان کتاب مرجع آماده استفاده کرد. دست‌نامه‌ها از منابع مراجع تخصصی درباره موضوع یا دانشی خاص هستند و اطلاعات لازم برای شناخت دامنه موضوع را در دسترس قرار می‌دهند (ویکی‌پدیا، ۲۰۱۷). دلیل اصلی تهیه اغلب دست‌نامه‌ها همان گسترده‌بودن و اختصار آنها است تا خواننده کتاب بتواند نمایی کلی از موضوع مد نظر کتاب و همچنین اطلاعات بنیادین و کافی در زمینه‌های مختلف بحث مد نظر در دسترس داشته باشد. کتاب راهنمای روان‌شناسی، دین و معنویت خواسته است با دربرگرفتن جامع‌ترین موضوعات در این حوزه، نمایی کلی از موضوع آمیختگی روان‌شناسی با دین و معنویت عرضه کند.

کتاب راهنمای دوجلدی روان‌شناسی، دین و معنویت شامل جامع‌ترین گزارش‌ها از وضعیت فعلی موضوع روان‌شناسی، دین و معنویت است. این مجموعه هشتمین اثر از جمله کتاب‌های راهنمای انجمن روان‌شناسی آمریکا است که در نزدیک به ۱۵۰۰ صفحه تنظیم و منتشر شده است. این کتاب را انجمن روان‌شناسی آمریکا^۱ (APA) در ۲۰۱۳ در واشنگتن^۲ منتشر کرد. جلد اول این کتاب شامل ۴۱ فصل است که در چهار بخش سازمان یافته و دربردارنده آخرین نسخه‌های به‌روزشده نظریه‌ها و پژوهش‌ها در روان‌شناسی معاصر، دین و معنویت است. جلد دوم، با ۳۴ فصل در پنج بخش، بر کاربرد روان‌شناسی دین و معنویت متمرکز شده است.

مرور اجمالی بخش‌ها و فصل‌ها

جلد ۱: زمینه، نظریه و پژوهش^۳

همان‌گونه که بیان شد، جلد اول کتاب شامل مباحثی زمینه‌ای، نظری و بنیادی در حوزه روان‌شناسی، دین و معنویت است. در حقیقت، مطالب این جلد شامل مباحثی درباره روان‌شناسی کاربردی معطوف به دین و معنویت است، در حالی که جلد دوم کتاب به حیطة کاربرد اختصاص یافته است. جلد اول با مقدمه‌ای شروع می‌شود که پنج نفر تدوین کرده‌اند و همگی آنها از روان‌شناسان بالینی و متعهد به دین و مذهب‌اند. محور اصلی در بخش اول جلد اول کتاب، جستارها و زمینه‌های یکپارچه‌سازی

1. American Psychological Association
2. Washington, DC.
3. Context, Theory, and Research

روان‌شناسی، دین و معنویت است. سه بخش دیگر این جلد از کتاب، وارد بررسی عمیق‌تر سه پرسش شده است: چرا مردم دیندار و معنوی هستند؟ دینداری و معنوی بودن مردم چگونه است؟ به چه کسی دیندار و معنوی می‌گویند؟ بر اساس این پرسش‌ها، مدل‌های تبیین‌کننده برای دینداری و معنوی بودن، جلوه‌های دینداری و چگونگی تجربه‌های معنوی بودن و مباحث مربوط به گروه‌های خاص دینی و معنوی موضوعات اصلی بخش‌های دیگر این جلد است.

بخش اول: عرصه‌پردازی: جستارها، زمینه‌ها، مقیاس‌ها و روش‌شناسی

بخش اول در جلد اول کتاب، شامل ۴ فصل است که عمدتاً شامل بررسی مسائل بنیادی در حوزه روان‌شناسی دین و معنویت است. به طور کلی، این بخش شامل مباحثی دربارهٔ یکپارچه‌سازی روان‌شناسی دین و معنویت در محورهای اصلی، چشم‌انداز پویای دین در ایالات متحده آمریکا و مقایسهٔ آن با کشورهای اروپایی، سنجش و اندازه‌گیری در روان‌شناسی دین و معنویت، و روش‌های کیفی و کمی در پژوهش‌های روان‌شناسی دین و معنویت است.

فصل یک را مشترکاً پنج مؤلف تدوین کرده‌اند که چارچوب و چشم‌انداز اصلی پروژه را نشان می‌دهد. محور اصلی آن پیشنهاد «انگارهٔ یکپارچه‌نگر» است که شامل پنج موضوع اصلی می‌شود: ۱. دین و معنویت پدیده‌ای با ابعاد و سطوح چندگانه‌اند که از سطوح فردی تا جامع‌ترین جنبه‌های فرهنگی را دربرگرفته است؛ ۲. دین و معنویت پدیده‌ای چندین منظوره‌اند و برای اهداف مختلف خوب و بد به آنها توجه شده است؛ ۳. نیازی فوری به یکپارچه‌سازی نظریه، تحقیق و کاربرد وجود دارد که بخش کاربرد آن در بردارندهٔ شرایط، مسائل و زمان‌های مختلف برای مداخلات است؛ ۴. به منظور دستیابی به فواید دوسویه، روان‌شناسی دین و معنویت باید به مسیر اصلی روان‌شناسی وارد شود؛ ۵. ضروری است مرزبندی‌های این حوزه به واسطهٔ دستیابی به توافقی دربارهٔ تعریف دین و تعریف مفهوم مهم و در حال تحول «معنویت» مشخص شود. در ادامهٔ فصل یک، موقعیت مؤلفان نسبت به تکامل معانی مربوط به دین و معنویت مطرح شده است. قطبی‌سازی رایج دربارهٔ دین و معنویت - اینکه دربارهٔ دین و معنویت گفته شود امری نهادی، عینی، ایستا و بد است در برابر اینکه گفته شود امری فردی، ذهنی، پویا و خوب است - به این دلیل که برای نظریه، تحقیق و کاربرد فایده‌ای ندارد به کنار گذاشته شده است. با پذیرش تعریف پارگامنت از دین و معنویت مبنی بر جست‌وجو برای امر مقدس،^۱ مؤلفان مرزها و دستورالعمل‌های تعریف‌کننده‌ای را برای اهداف این کتاب و حتی به طور کلی

1. a search for the sacred

برای مبحث روان‌شناسی دین و معنویت تعیین کرده‌اند.

سه فصل دیگر این بخش نیز به سایر موضوعات بنیادی پرداخته است. فصل دوم را دو مؤلف تدوین کرده‌اند. مطالب این فصل شامل توصیف چشم‌انداز پویای دینی و مذهبی در ایالات متحده است که نشان می‌دهد به مراتب از کشورهای اروپایی کمتر مادی‌گرایانه است. فصل سوم را نیز دو مؤلف تدوین کرده‌اند و شامل مباحثی درباره مقیاس‌های سنجش در روان‌شناسی دین و معنویت است. این فصل عهده‌دار مروری بر مقیاس‌های بنیادی و کاربردی توصیه‌شده است و همچنین بحثی را درباره موضوعات اساسی در مقیاس‌ها و نحوه بهبود مقیاس‌های ساخته‌شده پیگیری می‌کند. فصل چهارم به قلم رالف دبلیو. هود نوشته شده است. هود در این فصل تنوع روش‌های کیفی و کمی در حوزه روان‌شناسی دین و معنویت را مرور می‌کند. همچنین، به بررسی‌های گویا در این باره اشاره کرده و موضوعات مختلف روش‌شناختی را بررسی کرده است. عناوین و موضوعات فصولی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

فصل ۱. ترسیم الگویی یکپارچه برای روان‌شناسی دین و معنویت/ کنت آی. پارگامنت، آنت ماهونی، جولی آی. اکسلاین، جیمز دبلیو. جونز و ادوارد پی. شافرنسکی

فصل ۲. بافتار اجتماعی دین و معنویت در ایالات متحده/ کریستوفر جی. الیسون^۱ و مایکل جی. مک‌فارلند^۲

فصل ۳. اندازه‌گیری در روان‌شناسی دینداری و معنویت: مقیاس‌های موجود و مرزهای جدید/ پیتر سی. هیل^۳ و ایوان ادواردز^۴

فصل ۴. تنوع روش‌شناسی در روان‌شناسی دین و معنویت/ رالف دبلیو. هود^۵

بخش دوم: چرا مردم دیندار و معنوی هستند: مدل‌های تبیینی

بخش دوم متکفل به دست دادن مدل‌های تبیینی برای پاسخ به پرسش اول است که: چرا مردم دیندار و معنوی هستند؟ از گذشته تلاش‌های اجتماعی علمی مختلفی برای پرداختن به پاسخ همین پرسش انجام شده است که در مقایسه با آنها، در کتاب حاضر این موضوع مبتنی بر رویکردهای

1. Ellison, C. G.
2. McFarland, M. J.
3. Hill, P. C.
4. Edwards, E.
5. Hood, R. W.

غیرکاهش‌گرایانه بررسی می‌شود (کوژور، ۲۰۱۴). فصل‌هایی که در این بخش به پرسش «چرا؟» مربوط‌اند بر نظریه‌ها و تحقیقات متأخرتر متمرکزند. برخی معتقدند دین و معنویت، ضربه‌گیری در برابر اضطراب و ترس از مرگ‌اند؛ برخی دیگر هم دین را به خودمهارگری^۱ یا خودنظم‌بخشی^۲ مرتبط می‌کنند؛ دین و معنویت را نوعی رویکرد می‌دانند، یا بدان به عنوان نوعی نظام معنایی انگیزشی نگاه می‌کنند. برخی دین و معنویت را در ارتباط با صفات و کارکردهای شخصیت بررسی کرده‌اند یا دین و معنویت به عنوان محصول الگوگیری معنوی و یادگیری اجتماعی در نظر گرفته شده است؛ همبسته‌های عصب‌زیست‌شناختی تجربه‌های دینی را بررسی کرده‌اند، ساخت‌های شناختی و تحولی دین را کاویده‌اند، ارتباط متقابل فرهنگ و دین را بررسی کرده‌اند و به تبعیت از پارگامنت، البته، نه برای آخرین بار، دین و معنویت را به عنوان جست‌وجوی امر مقدس مطالعه کرده‌اند.

مؤلفان این کتاب بدون استثنا، تأکید می‌کنند که برای پاسخ‌گویی به این پرسش هیچ مدلی به‌تنهایی کافی نیست و دین و معنویت باید از چشم‌اندازهای مختلف و تکمیل‌کننده دیده شود. دین و معنویت به نیازها و انگیزه‌های متنوع انسان توجه می‌کند. در آخرین فصل در بخش دوم (فصل ۱۴) پارگامنت بر اساس مضمون و سیاق فصل اول چارچوب این کتاب راهنما را در تعریف دین و معنویت به شکل مبسوط توضیح می‌دهد. به‌ویژه، از نظریه‌ای غیرکاهش‌گرایانه درباره معنویت - با این تذکر به کسانی که می‌کوشند دین و معنویت را در حد فرآیندهای روان‌شناختی، اجتماعی و زیستی صرف کاهش دهند - حمایت می‌کند و با به دست دادن شواهدی تأکید می‌کند که دین و معنویت فرآیندها و انگیزه‌های متفاوت انسانی هستند. عناوین و موضوعات فصولی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

فصل ۵. زره مقدس: نقش دین به عنوان ضربه‌گیری در برابر اضطراب‌های زندگی و ترس از مرگ/ ملیسا سونکی،^۳ مارک جی. لاندائو^۴ و جف گرینبرگ^۵
 فصل ۶. دین، خویش‌داری و خودنظم‌بخشی: چرا و چگونه با یکدیگر ارتباط دارند؟/ مایکل

1. self-control
2. self-regulation
3. Soenke, M.
4. Landau, M. J.
5. Greenberg, J.

ای. مک کالگ^۱ و ایوان سی. کارتر^۲

فصل ۷. دین، معنویت و دلبستگی / پر گزنگویست^۳ و لی ای. کرک پاتریک^۴

فصل ۸. چرا دین؟ معنا به مثابه انگیزش / کریستال ال. پارک،^۵ دونالد ادmondسن^۶ و امی هال-

اسمیت^۷

فصل ۹. معنویت، دینداری و شخصیت: مبانی نظری و کاربردهای تجربی / رالف ال.

پیدمنت^۸ و تریسا ای. ویکینز^۹

فصل ۱۰. مدل یابی معنوی و یادگیری اجتماعی معنویت و دین / داگ امان^{۱۰}

فصل ۱۱. عصب فیزیولوژی تجربه های دینی / جوانا مسلکو^{۱۱}

فصل ۱۲. شناخت، تکامل و دین / جاستین ال. برت^{۱۲} و بانی پون زال^{۱۳}

فصل ۱۳. دین، معنویت و فرهنگ: توضیح و جهت پیامدها / کیت میریم لاونیثال^{۱۴}

فصل ۱۴. جست و جو برای امر مقدس: به سوی نظریه ای غیرکاهش گرایانه در معنویت / کنت

آی. پارگامنت

بخش سوم: چگونگی دینداری و معنوی بودن در مردم: جلوه ها و تجربه ها

۱۸۲

بخش سوم به طیف گسترده ای از تجربه های دینی و معنوی توجه می کند و چگونگی ابراز این تجارب

را می کاود. هر یک از فصل های این بخش به طور مجزا در بردارنده این موضوعات هستند:

1. McCullough, M. E.

2. Carter, E. C.

3. Granqvist, P.

4. Kirkpatrick, L. A.

5. Park, C. L.

6. Edmondson, D.

7. Hale-Smith, A.

8. Piedmont, R. L.

9. Wilkins, T. A.

10. Oman, D.

11. Maselko, J.

12. Barrett, J. L.

13. Zahl, B. P.

14. Loewenthal, K. M

خداینداره،^۱ نیایش،^۲ مراقبه معنوی،^۳ مراسم‌ها و مناسک مذهبی،^۴ مقابله دینی و معنوی،^۵ معنویت رابطه در بافتار روابط خانوادگی،^۶ کشمکش‌های دینی و معنوی،^۷ نوع‌دوستی،^۸ تجربه عرفانی،^۹ تبدل و دگرگونی،^{۱۰} قدردانی و گذشت،^{۱۱} دین و شرارت در زمینه نسل‌کشی.^{۱۲} به طور کلی، بخش سوم از جلد اول این موضوع را روشن می‌کند که دین و معنویت چقدر پیچیده و متنوع‌اند و تجربه‌ها و ابرازهای دینی و معنوی در سطح شناختی، عاطفی و ارتباطی تقریباً بی‌انتهاست. عناوین و موضوعات فصلی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

فصل ۱۵. خداینداره و امر مقدس / تاد دلیو. هال^{۱۳} و آنی ام. فوجیکاوا^{۱۴}

فصل ۱۶. نیایش: مروری بر ادبیات تجربی / کوین ال. لاد^{۱۵} و برنارد اسپیلکا^{۱۶}

فصل ۱۷. مراقبه معنوی مدرن: شیوه‌ها و نتایج / امی بی. واچ‌هولتز^{۱۷} و الیزابت تی. آستین^{۱۸}

فصل ۱۸. مراسم‌ها و مناسک مذهبی / ال. ایدلر^{۱۹}

فصل ۱۹. مقابله دینی و معنوی: آخرین نظریه و پژوهش / تری لین گال^{۲۰} و مانال گیگیس - یانگر^{۲۱}

1. God image
2. prayer
3. spiritual meditation
4. rituals and practices
5. religious and spiritual coping
6. relational spirituality in the context of family relationships
7. religious and spiritual struggles
8. altruism
9. mystical experiences
10. gratitude and forgiveness
11. conversion and transformation
12. religion and evil in the context of genocide
13. Hall, T. W.
14. Fujikawa, A. M.
15. Ladd, K. L.
16. Spilka, B.
17. Wachholtz, A. B.
18. Austin, E. T.
19. Idler, E. L.
20. Gall, T. L.
21. Guiguis-Younger, M.

- فصل ۲۰. معنویت ما: معنویت رابطه در بافتار روابط خانوادگی/ آنت ماهونی
- فصل ۲۱. تجربه عرفانی: مفهوم‌سازی‌ها، اندازه‌گیری و همبسته‌ها/ رالف دبلیو. هود و لسلی جی. فرانسیس^۱
- فصل ۲۲. تجربه معنوی: تبدل و دگرگونی/ استیون جی. سندلیج^۲ و شان پی. مو^۳
- فصل ۲۳. فضایل: قدردانی و گذشت/ رابرت دی. کارلایل^۴ و جو-آن تسانگ^۵
- فصل ۲۴. دین، معنویت و نوع‌دوستی/ وسیلیس ساروقلو^۶
- فصل ۲۵. کشمکش‌های دینی و معنوی/ جولی آی. اکسلاين^۷
- فصل ۲۶. دین و شرارت در زمینه نسل‌کشی/ جیمز ای. والر^۷

بخش چهارم: چه کسی مذهبی و معنوی است: گروه‌های خاص

فصول مربوط به بخش چهارم به بررسی این موضوع پرداخته‌اند که دین و معنویت در جمعیت‌های خاص چگونه جلوه‌گر می‌شوند. سن تقویمی، از کودکی و خلال نوجوانی تا کهنسالی، از جمله آشکارترین عواملی است که شکل، کارکرد و نتایج دینداری و معنویت را مشخص می‌کند؛ نشان می‌دهد که دین و معنویت به‌وضوح تحت تأثیر عوامل خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد و صرفاً انتخاب شخصی نیست. دیگر عوامل این چنین عبارت است از: قومیت‌گرایی (مطرح شده در فصولی راجع به امریکایی‌های افریقایی‌تبار، هندی‌های امریکایی و بومی‌های آلاسکا، امریکایی‌های آسیایی‌تبار، اهل امریکای لاتین)، عضویت در خرده‌گروه‌ها یا اقلیت‌های فرهنگی (مانند مردان و زنان همجنس‌گرا)، و پیوندجویی و گسست پیوند دینی (آیین بودا، آیین هندو، یهودی‌گری، اسلام، مسیحیت و گروه‌های جاذبه‌دار، همراه با از دین برگشتگان، لادری‌کیشان و منکران خدا). عناوین و موضوعات فصولی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

1. Francis, L. J.
2. Sandage, S. J.
3. Moe, S. P.
4. Carlisle, R. D.
5. Tsang, J.
6. Saroglou, V.
7. Waller, J. E.

- فصل ۲۷. سرشت و کارکردهای دین و معنویت در کودکان/ کریس جی. بویاتزیس^۱
- فصل ۲۸. جست‌وجو برای امر مقدس: دین، معنویت و رشد نوجوانی/ پاملا ابستین کینگ^۲،
خنل سانچز راموس^۳ و کیسی اربین کلاردی^۴
- فصل ۲۹. مشغله‌های دینی در واپسین سال‌های زندگی/ نیل کراوس^۵
- فصل ۳۰. ایمان و امر مقدس در زندگی افریقایی‌امریکایی/ جاکلین اس ماتیس^۶ و نایاشا ای.
گری من - سیمپسن^۷
- فصل ۳۱. معنویت و امر مقدس در میان هندی‌های امریکای شمالی و بومیان آلاسکا: اسرار،
وحدت و پیوند در دنیایی خویشاوندی/ جف کینگ^۸ و جوزف ای. تریمبل^۹
- فصل ۳۲. معنویت و دین امریکایی آسیایی: گوناگونی ذاتی، یکتایی و تأثیرات روان‌شناختی
طولانی مدت / امی ال. آی،^{۱۰} جفری پی. بیورک،^{۱۱} هوا بی. آپل^{۱۲} و بو هوانگ^{۱۳}
- فصل ۳۳. دین و معنویت در زندگی مردم امریکای لاتین ساکن در ایالات متحده/ جوان کاس -
چیوینو^{۱۴}
- فصل ۳۴. جماعت خاص: مردان و زنان همجنس‌گرای معتقد در فرهنگ معاصر ایالات
متحده/ ادونار فوتنتوت^{۱۵}
- فصل ۳۵. آیین بودا: آمیزه‌ای از دین، معنویت و روان‌شناسی/ جان دریزتلر^{۱۶} و لوبسنگ

1. Boyatzis, C. J.
2. King, P. E.
3. Ramos, J. S.
4. Clardy, C. E.
5. Krause, N.
6. Mattis, J. S.
7. Grayman- Simpson, N. A.
8. King, J.
9. Trimble, J. E.
10. Ai, A. L.
11. Bjorck, J. P.
12. Appel, H. B.
13. Huang, B.
14. Koss-Chioino, J.
15. Fontenot, E.
16. Dristeller, J.

رابطگی^۱

فصل ۳۶. هندو بودن به چه معنا است؟ مروری بر عقاید و مناسک رایج هندو و تأثیر آنها در سلامت / نالینی تاراکسوا^۲

فصل ۳۷. دین، معنویت و روان‌شناسی در یهود/ آدام بی کوهن،^۳ بنیامین جی گاروین^۴ و هارولد گاروین^۵

فصل ۳۸. روان‌شناسی اسلام: دانش تجربی معاصر، دشواری‌های بالقوه و رهنمودها برای پژوهش‌های آینده/ هشام ابورعیه^۶

فصل ۳۹. دین مسیحی: مروری الهیاتی و روان‌شناختی/ ریچارد بک^۷ و آندره دی. هاوگن^۸

فصل ۴۰. منکران خدا، لادری کیشان و از دین برگشتگان / هینز اشترایب^۹ و کنستانتین کلاین^{۱۰}

فصل ۴۱. گروه‌ها و فرقه‌های پرچادبه: تحلیل روان‌شناختی و اجتماعی/ مارک گالاتر^{۱۱}

جلد ۲: روان‌شناسی کاربردی دین و معنویت^{۱۲}

در حالی که فصول جلد اول کتاب شامل مباحثی «راجع به» روان‌شناسی کاربردی درباره دین و معنویت است، جلد دوم این کتاب به این حیظه اختصاص یافته است. همچون جلد اول، این جلد از کتاب با مقدمه‌ای شروع می‌شود که پنج نفر نگاشته‌اند که همگی آنها از روان‌شناسان بالینی و متعهد به دین و مذهب‌اند. بخش اول این جلد به مباحثی بنیادی درباره کاربرد روان‌شناسی دین و معنویت اختصاص یافته است. مثلاً در فصل اول با عنوان «از نظریه تا کاربرد: به سوی روان‌شناسی کاربردی دین و معنویت» مؤلفان ابتدا به این نکته توجه کرده‌اند که شکاف باریکی

۱۸۶

پژوهش‌نامه روان‌شناسی اسلامی | بهار و تابستان ۱۳۹۶

1. Rappagay, L.
2. Tarakeshwar, N.
3. Cohen, A. B.
4. Gorvine, B. J.
5. Gorvine, H.
6. Abu-Raiya, H.
7. Beck, R.
8. Haugen, A. D.
9. Streib, H.
10. Klein, C.
11. Galanter, M.
12. An Applied Psychology of Religion and Spirituality

میان اهداف پژوهش و کاربرد وجود دارد؛ نه تنها در خود روان‌شناسی دین و معنویت، به طور کلی در رشته روان‌شناسی چنین است. نقش‌های حرفه‌ای محققان و متخصصان معمولاً تمایز جدی از یکدیگر دارند. این دو گروه از کارشناسان در مؤسسات مختلف آموزش می‌بینند و با سازمان‌های متفاوت با یکدیگر مرتبط می‌شوند. آنها با مقایسه منابع دانش (کمی در برابر کیفی، گروه در برابر فرد) به ارزیابی می‌پردازند. این شکاف به طور خاص در قلمرو روان‌شناسی دین و معنویت عمیق‌تر است. بخش‌های دیگر این جلد به ترتیب شامل این مباحث است: چشم‌اندازها و جهت‌گیری‌های مهم در زمینه کاربرد روان‌شناسی دین و معنویت برای تغییر، دین و معنویت در عرصه کارهای بالینی، کاربرد دین و معنویت در اوضاع و احوال و موقعیت‌های خاص فردی و اجتماعی، و در نهایت بخش آخر، جهت‌گیری‌های آینده برای روان‌شناسی کاربردی دین و معنویت.

بخش اول: درآمدی بر روان‌شناسی کاربردی دین و معنویت

به اذعان مؤلفان، دلایل خوبی وجود دارد که روان‌شناسی دین و معنویت را نه تنها به مثابه علم بلکه به مثابه رشته‌ای کاربردی و مبتنی بر تجربه در نظر بگیریم. دین و معنویت که با فرهنگ امریکایی درآمیخته، راه‌های برون‌رفت را برای مشکلات وجودی فردی و جمعی به دست می‌دهد. طبق نظر مؤلفان این کتاب راهنما، اثر درآمیختگی دین و معنویت در مداخلات درمان‌کننده و پیش‌گیرانه، به طور فزاینده‌ای در حال اثبات شدن است. در ادامه این فرآیند، آنها بر این عقیده استوارند که جنبه‌های چندبعدی، چندبنیادی و چندسطحی دین و معنویت باید در کاربرد روان‌شناسی یکپارچه شوند و به واسطه کارهای مشترک در تیم‌های بین‌رشته‌ای بُعد مقدس وجود به طور مناسب‌تری محل توجه قرار گیرد. مفاهیم و مباحث بنیادی و اساسی‌تر، در بخش یک از جلد دوم این کتاب شامل بررسی این موضوعات است: دینداری و معنویت در خود روان‌شناسان، مسائل اخلاقی معطوف به کنش متقابل میان روان‌شناسی و دین، و مدل‌های مختلف سلامت و بیمارگونگی دین و معنویت. عناوین و موضوعات فصولی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

- فصل ۱. از نظریه تا کاربرد: به سوی روان‌شناسی کاربردی دین و معنویت/ کنت آی. پارگامنت، آنت ماهونی، ادوارد پی شافرنسکی، جولی آی. اکسلاین و جیمز دبلیو جونز
- فصل ۲. اعتقادات دینی و معنوی، پیوندجویی‌ها و کار روان‌شناسان/ ادوارد پی. شافرنسکی و

جرمی پی. کامینز^۱

فصل ۳. مباحث ارزشی و اخلاقی: فصل مشترک روان‌شناسی و دین/ مارک ای. یارهاوس^۲ و ورونیکا جانسون^۳

فصل ۴. مدل‌های دین و معنویت سالم و ناسالم/ بریان جی. تسین باوئر^۴

بخش دوم: دین و معنویت از چشم‌انداز جهت‌گیری‌های مهم برای تغییر

در بخش دوم، مؤلفان با پذیرفتن این بحث که رویکردهای درآمیخته با معنویت به طور معمول رقیبی برای دیگر مداخلات روان‌شناختی محسوب نمی‌شوند، پرداختن به دین و معنویت را در بافتار نظریه‌های روان‌شناختی معتبر و روش‌های تغییر انتخاب کرده‌اند. با وجود این، بر این مطلب استدلال می‌شود که روان‌شناسی کاربردی دین و معنویت می‌تواند در عرصه وسیع‌تر روان‌شناسی غنی شود، و به روان‌شناسی کمک کند. پس از یک فصل درباره ارزیابی مشکلات دینداری و معنویت و منابع موجود در مشاوره، فصولی که در پی می‌آید شیوه‌هایی را بررسی می‌کند که دین و معنویت در عمل از روان‌شناسی روان‌پویشی، یونگی، شناختی‌رفتاری، نظام‌های خانواده و جهت‌گیری‌های مبتنی بر ذهن‌آگاهی بهره گرفته است. این بخش با فصلی درباره شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود میان درمان درآمیخته با معنویت، مشاوره کشیشی و هدایت معنوی به پایان می‌رسد. عناوین و موضوعات فصولی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

فصل ۵. ارزیابی دین و معنویت در زمینه مشاوره و روان‌درمانی/ دیوید آر. حاجی^۵

فصل ۶. پرداختن به دین و معنویت در درمان از دیدگاهی روان‌پویشی/ آنا- ماریا ریتسوتو^۶ و ادوارد پی. شافرنسکی

فصل ۷. نگرش یونگ به معنویت و دین/ لیونل کاربت^۷

فصل ۸. پرداختن به دین و معنویت از دیدگاهی شناختی‌رفتاری/ سیانگ- یانگ تان^۸

-
1. Cummins, J. P.
 2. Yarhouse, M. A.
 3. Johnson, V.
 4. Zinnbauer, B. J.
 5. Hodgy, D. R.
 6. Rizzuto, A.
 7. Corbett, L.
 8. Tan, S.

فصل ۹. دین و معنویت: دیدگاهی مبتنی بر نظام خانواده در کار بالینی / فروما و آلش^۱
 فصل ۱۰. آگاهی اندیشمندانه: معنویت و روان‌درمانی / اریک آر برگمان،^۲ مادلین دبلو سیگل،^۳
 ماروین جی. بلزر،^۴ دانیل جی. سیگل^۵ و مارگارت فوییل^۶
 فصل ۱۱. رویکردهای متفاوت به دین و معنویت: مشاوره کشیشی، هدایت معنوی و
 روان‌درمانی یکپارچه معنوی / لین اسپری^۷

بخش سوم: دین، معنویت و کار بالینی

بخش سوم به نقش دین و معنویت در یاری‌رسانی به افراد مبتلا به افسردگی و اضطراب، اختلالات روانی حاد، بیماری‌های حاد و مزمن، اعتیاد، اختلالات خوردن و آسیب‌های جنسی می‌پردازد. اکثر این فصول ماهیت دوسویه دین و معنویت را برجسته می‌کنند: ظرفیت فراهم کردن منابع مثبت و نیرومندی‌ها برای موقعیت‌های بدی که می‌توانست بدتر باشد. چندین فصل در بخش سوم بر ظرفیت دین و معنویت برای حرکت در ماورای سطوح فردی تأکید می‌کنند تا بتوانند مشکلات اجتماعی شامل خشونت سیاسی، آسیب‌های بین فردی، تعصب و تبعیض نژادی و مشکلات خانوادگی معطوف به کودکان نیازمند به مراقبت‌های ویژه سلامت را حل کنند. در انتهای بخش سوم، توجه فصول دیگر به این مباحث است: مشکلات آشکار دینی و معنوی و شیوه‌های بررسی آنها، ارتقای سلامت و پیش‌گیری از بیماری در کلیساهای امریکایی افریقایی، ارتقای مقاومت همسران در آشفتگی‌ها و نقش دین و معنویت در مداخلات روان‌شناسی مثبت. عناوین و موضوعات فصولی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

فصل ۱۲. دین و معنویت، افسردگی و اضطراب: نظریه، پژوهش و کاربرد / سیمون داین^۸
 فصل ۱۳. دین، معنویت و اختلال شدید روانی: از پژوهش تا کار بالینی / سیلیویا مور^۹

1. Walsh, F.
2. Bergemann, E. R.
3. Siegel, M. W.
4. Belzer, M. G.
5. Siegel, D. J.
6. Feuille, M.
7. Sperry, L.
8. Dein, S.
9. Mohr, S.

- فصل ۱۴. دین و معنویت در مقابله با بیماری شدید و مزمن/ هارولد جی. کونینگ^۱
- فصل ۱۵. اعتیاد و جست‌وجوی امر مقدس: دین، معنویت و ریشه‌ها و درمان اختلالات مصرف مواد/ تامس جی. جانسون^۲
- فصل ۱۶. دین و معنویت در علت‌شناسی و درمان اختلالات خوردن/ اسکات پی. ریچاردز،^۳ ساره اس. واینبرگر-لیتمن،^۴ سارا سوساوا،^۵ مایکل ام. برت^۶
- فصل ۱۷. معنویت، دین و آسیب جنسی: یکپارچه‌کردن پژوهش، نظریه و کار بالینی/ نیکول ای. ماری-اسوانک^۷ و لین دی. والده^۸
- فصل ۱۸. روان‌شناسی خشونت دینی مذهبی معاصر: رویکردی چندبعدی/ جیمز دلیو. جونز
- فصل ۱۹. ابعاد دینی و مذهبی خشونت‌های آسیب‌زا/ راجر دی. فالوت^۹ و آندرنایکی. بلانچ^{۱۰}
- فصل ۲۰. رویکرد یکپارچه‌سازی کاربردی برای بررسی چگونگی تأثیر یا خنثاسازی مذهب و معنویت در تعصب و تبعیض/ کری داچرینگ^{۱۱}
- فصل ۲۱. رابطه میان معنویت، دین و بیماری در خانواده‌های کودکان نیازمند به مراقبت‌های ویژه سلامت/ شیان کاتن،^{۱۲} میثائل اس. یی^{۱۳} و جرن سی. ویکس^{۱۴}
- فصل ۲۲. مسائل معنوی و دینی: یکپارچه‌کردن نظریه و کار بالینی/ آرون ماری-اسوانک^{۱۵} و نیکول ای. ماری-اسوانک

1. Koenig, H. G.
2. Johnson, T. J.
3. Richards, P. S.
4. Weinberger-Litman, S. L.
5. Susov, S.
6. Berrett, M. E.
7. Murray-Swank, N. A.
8. Waelde, L. D.
9. Fallot, R. D.
10. Blanch, A. K.
11. Doehring, C.
12. Cotton, S.
13. Yi, M. S.
14. Weekes, J. C.
15. Murray-Swank, A.

فصل ۲۳: ایمان و رفتار سالم: نقش کلیسای امریکایی افریقایی در ارتقای سلامت و جلوگیری از بیماری/ مارلین آلی کاک،^۱ کین رنیکو،^۲ الیزابت گرکن هوتن^۳ و مارتسی کی. کمپل^۴

فصل ۲۴: آیا دین و معنویت می تواند برنامه های پیش گیری را برای زوجها ارتقا دهد؟/ فرانک دی. فینچام^۵ و استیون آر. ایچ. بیچ^۶

فصل ۲۵: نقش دین و معنویت در مداخلات روان شناسی مثبت/ مارک اس. رای،^۷ ناتینیل جی. وید،^۸ آماندا ام. فلری^۹ و جولیا ای ام. کیدول^{۱۰}

بخش چهارم: کاربرد دین و معنویت در موقعیت های خاص

بخش چهارم بر موقعیت هایی فراتر از فعالیت های بالینی و مراکز بهداشت روانی تمرکز کرده است: دین در موقعیت های مختلف، نظام های مراقبت سلامت، مراکز اصلاح و تربیت، خدمات نظامی و سربازی، مراکز آموزشی، محل کار و جوامع دینی مذهبی. مطرح کردن این مباحث بر این فرض استوار است که بهبود وضعیت انسان باید فراتر از بافتار درمان فردی محل توجه قرار گیرد. به اعتقاد مشارکت کنندگان در تألیف این فصول، دین و معنویت ظرفیت گسترده ای برای افراد، خانواده ها، نهادها، جوامع و به طور کلی جامعه انسانی دارد. عناوین و موضوعات فصولی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

فصل ۲۶: مشاوره با نهادهای دینی/ تامس جی. پلانته^{۱۱}

فصل ۲۷: بررسی دین و معنویت در نظام های مراقبت سلامت / میشل جی. پیرس^{۱۲}

فصل ۲۸: بررسی دین و معنویت در وضعیت های تأدیبی: نقش برنامه های ایمان محور در

1. Allcock, M.
2. Resnicow, K.
3. Hooten, E. G.
4. Campbell, M. K.
5. Fincham, F. D.
6. Beach, S. R. H.
7. Rye, M. S.
8. Wade, N. G.
9. Fleri, A. M.
10. Kidwell, J. E.
11. Plante, T. G.
12. Pearce, M. J.

زنداد/ بايرون آر. جانسون^۱

فصل ۲۹: بررسی دین و معنویت در وضعیت‌های نظامی و خدمات کهنه‌سربازان/ دیوید دبلیو. فوی،^۲ کنت دی. درچر،^۳ مارک دبلیو. اسمیت^۴

فصل ۳۰: بررسی دین و معنویت در وضعیت‌های تربیتی/ آلیسا برایانت راکنباچ^۵ و تایلر تاونزند^۶

فصل ۳۱: بررسی دین و معنویت در محل کار/ استفن آر. کارول^۷

فصل ۳۲: بررسی دین و معنویت در جامعه: گردهمایی مذهبی به عنوان محل مداخله، منبع جامعه و نفوذ جامعه/ کینت آی. میتون،^۸ ماریانو آر. استو. دومینگو^۹ و آنا ام. ال. وستین^{۱۰}

بخش پنجم: جهت‌گیری‌های آینده برای روان‌شناسی دین و معنویت در کاربرد

بخش پنجم، آخرین بخش از جلد دوم است که توجه را به دو موضوع مهم معطوف کرده است: مبحث آموزش در روان‌شناسی بالینی دین و معنویت، و تحقیقات تجربی درباره مداخلات دینی و معنوی انطباق‌پذیر. هر دوی این فصول بر اهمیت رشد چشمگیر روان‌شناسی بالینی دین و معنویت در عرصه آموزش و پژوهش تأکید می‌کنند. جلد دوم این کتاب، با فهرست موضوعی حدوداً ۴۰ صفحه‌ای به پایان می‌رسد که البته این فهرست مربوط به هر دو جلد کتاب است. این کتاب شامل فهرست اعلام ذکر شده نیست. جا دارد فهرست اعلام در چاپ‌ها یا نسخه‌های بعدی اضافه شود و محققان را در یافتن موضوعات و پژوهش‌ها بر اساس نام مؤثران یاری رساند. عناوین و موضوعات فصولی که در این بخش تنظیم شده به همراه اسامی مؤلفان آن عبارت است از:

فصل ۳۳: گذرگاه‌هایی به سوی دانش آموختگی در روان‌شناسی بالینی دین و معنویت: مدلی

1. Johnson, B. R.
2. Foy, D. W.
3. Drescher, K. D.
4. Smith, M. W.
5. Rockenbach, A. B.
6. Townsend, T.
7. Carroll, S. R.
8. Maton, K. I.
9. Sto. Domingo, M. R.
10. Westin, A. M. L.

برای صلاحیت‌های معنوی/ ویلیام هَدَوِی^۱

فصل ۳۴: اجرای پژوهش تجربی دربارهٔ مداخلات دینی انطباق‌پذیر/ اِوِرِت ال. ورتینگتون
جی آر،^۲ جاشوا ان. هوک،^۳ دان ای. دیویس،^۴ اوبری ال. گارتنر^۵ و دیوید جی. جنینگز دوم^۶

نگاهی نقدآمیز به کتاب

برای یک نفر به طور عادی ممکن نیست بتواند از چشم‌اندازهای نظریه‌پردازی، تحقیق و کاربرد در روان‌شناسی دین و معنویت وارد کار شود و کار در خور توجهی انجام دهد. بلکه، تلاش محققان و مؤلفان در کنار یکدیگر می‌تواند این جورچین را کامل کند. همچنان که معرفی این کتاب در این مقاله نمی‌تواند تمام آنچه را در کل ۷۵ فصل کتاب است نشان دهد. قطعاً برخی اطلاعات بیشتری نسبت به دیگران دارند و خطا نیز به طور نامحسوس ممکن است وارد کار شود. حتی در این کار بزرگ هم ممکن است خطاهایی وجود داشته باشد. طبیعی است که از نظر خوانندگان کتاب، برخی فصول نمرهٔ بیشتری نسبت به فصل‌های دیگر بگیرند. بر این اساس، دربارهٔ این کتاب باید گفت ای کاش شامل فصل یا فصل‌هایی دربارهٔ تاریخچه و پیش‌زمینه‌های روان‌شناسی دین بود. چه اینکه در بسیاری از کتاب‌های راهنما در موضوعات دیگر شاهد فصولی دربارهٔ پیش‌زمینهٔ بحث یا تاریخچه‌ای در آن موضوع هستیم. تاریخچهٔ مناسب و درستی دربارهٔ روان‌شناسی دین نشان می‌دهد که پیش‌گام این رشته بررسی پدیده‌های غیرطبیعی بوده است تا جایی که امروزه نیز مردم تمایل دارند معنویت را با پدیده‌های ماورای طبیعی، تجربه‌های خارق‌العاده و افکار اسرارآمیز مرتبط کنند.

به نظر می‌رسد در بافتار فعلی مبحث حاضر، دین و معنویت عمده‌تاً بر اساس فهم و ادراکی مشخص شده‌اند که در یهودیت و مسیحیت تعریف شده‌اند و آنگاه، این سازهٔ تعریف‌شده از دین در زمینه‌های کاربردی درآمیخته است که در نتیجه، بیشتر جهت‌گیری روان‌شناسانی را خواهد داشت که روی آورد مسیحی‌انجیلی^۷ دارند. این دو عنصر، یعنی بی‌توجهی به نقش پدیده‌های

1. Hathaway, W.
2. Worthington Jr., E. L.
3. Hook, J. N.
4. Davis, D. E.
5. Gartner, A. L.
6. Jennings II, D. J.
7. Evangelical Christian

ماورای طبیعی در روان‌شناسی دین و معنویت و تأکید بر سنت یهودی-مسیحی، به نظر می‌رسد نگاهی مادی‌گرایانه به دین و معنویت را القا می‌کند (کورور، ۲۰۱۴). چه‌بسا، روان‌شناسان دین لازم است دین و معنویت را بیشتر کارکردی و کمتر مبتنی بر قضاوت بنگرند. همچنان که اصل رشته روان‌شناسی چنین ادعایی دارد که به پدیده‌های انسانی نگاهی کارکردی و نه مبتنی بر قضاوت دارد که البته گاه این ادعا متناقض به نظر می‌رسد.

درباره این کتاب، متفکران اروپای غربی نکات نقدآمیزی مطرح کرده‌اند. آنچه در پی می‌آید جمع‌بندی این نکات است که کورور (۲۰۱۴) در مقاله «مروری بر کتاب راهنمای روان‌شناسی دین و معنویت» بیان کرده است:

از هر زاویه‌ای که به این کتاب نگاه کنیم، این کار کتاب راهنمایی مربوط به امریکای شمالی است. از میان ۱۳۰ مؤلف این کتاب فقط ۱۳ نفر (۱۰ درصد) خارج از ایالات متحده ساکن‌اند که در کانادا، اروپای غربی یا اسرائیل مقیم‌اند. بسیاری از فصول این کتاب از دیدگاهی امریکایی نوشته شده و به طور خاص دیدگاه نویسنده اصلی این کتاب، پارگامنت منعکس شده است و مطالب تعدادی از دانشجویان فعلی و قدیم وی در این کتاب بازتابیده است. این خصیصه در جلد دوم بیشتر دیده می‌شود. این وضعیت موجب شده است کتاب مد نظر خارج از اقلیم امریکا کمتر مفید و کاربردی باشد، به‌ویژه زمانی که زمینه و عمل روان‌شناسی دین و معنویت بررسی می‌شود. علاوه بر این، دین و معنویت عمدتاً جایگاه مثبت و مفیدی را در حل مسائل شخصی و اجتماعی افراد به خود اختصاص داده است. در حالی که از دیدگاه برخی (مانند کورور، ۲۰۱۴) این دیدگاه در اروپای غربی دیدگاهی واقع‌نگرانه نیست، بلکه در موقعیت‌های مختلف افراد بسیاری وجود دارند که دین و معنویت را پدیده‌ای رنج‌آور، زمینه‌ساز بیماری روانی و دست و پاگیر می‌دانند.

به طور کلی، حضور و نقش دین و معنویت و ارزیابی مربوط به آن در بافتار اروپای غربی به طور فاحش با ایالات متحده متفاوت است. شکل ۱.۴۰ در فصل «منکران خدا، لادری‌کیشان و از دین برگشتگان» نوشته مؤلفان آلمانی، هینز اشتراپ و کنستانتین کلاین (جلد ۱، فصل ۴۰) در این باره چنین نشان می‌دهد که نمونه‌ای معرّف از افراد در اروپای غربی نسبت به نمونه مشابه در ایالات متحده کمتر دیندار بوده‌اند. در بسیاری از کشورهای اروپایی، نموده‌های عمومی مذهبی و معنوی رفتارهای افراط‌گرایانه محسوب می‌شود. مراقبت‌های کلیسایی و پیوندهای مذهبی خیلی کم است. برای بسیاری از افراد، دین و خدا موضوعات مبهمی هستند. در تحقیقات مربوط به مقابله،

راهبردهای مقابله‌ای معنوی و مذهبی، مگر در نمونه‌های مربوط به معتقدان به ارتدوکس و سنت‌گرا، بقیه به‌سختی نقش دارد. میان معنویت درآمیخته با روان‌درمانی از یک سو و مشاوره کشیشی و هدایت‌گری‌های معنوی، از سوی دیگر، خط‌کشی متمایزکننده کاملاً روشنی وجود دارد. چه اینکه دین و معنویت، موضوعی ساختاری در دل روان‌درمانی نیست، و کشیشان به عنوان کارشناسان حرفه‌های کلیسایی قلمداد می‌شوند. حال آنکه کتاب حاضر این موضوع را مفروض انگاشته است که از دیدگاه همه روان‌شناسان و حتی مردم می‌شود دین و معنویت در مقوله‌هایی مانند روان‌درمانگری بیامیزد و موضوعی ساختاری برای این حوزه قلمداد شود.

علی‌رغم موضوعات متعددی که در این کتاب منعکس شده، جای برخی مباحث خالی است؛ حال آنکه قلمرو روان‌شناسی دین و معنویت محل مناسبی برای جست‌وجوی این مباحث است؛ مباحثی همچون: پدیده تعلق چندجانبه دینی؛ ارتباط با موضوعات ماورای طبیعت و تجربه‌های غیرطبیعی و اسرارآمیز در حوزه دین و معنویت؛ بررسی تفاوت میان مفاهیم دینداری و معنوی‌بودن از یک سو و بررسی ابعاد وجودی انسان از سوی دیگر؛ مسئله تاب‌آوری در ارتباط با دین و معنویت؛ مراسم‌های مذهبی به عنوان قلب و روح دین و معنویت؛ و نقش دین و معنویت در سازمان‌های بهداشت همگانی.

بافتار تحقیقات گزارش شده در این کتاب خالی از روش‌شناسی‌های پیچیده‌تر و پیشرفته‌تری است که لازم است بدان‌ها اشاره شود. این روش‌ها همان‌هایی هستند که معمولاً با این کلیدواژه‌ها شناخته می‌شوند: متغیرهای میانجی، تجزیه و تحلیل فرآیندهای مشروط، تحقیقات با روش‌های ترکیب شده (مانند ترکیب روش‌های کیفی و کمی)، تحقیقات طولی و تحلیل نیمرخ‌های ناهشیار.

مطالب نقدآمیز کورور نشان از بررسی عالمانه و مطالعه دقیق وی از این کتاب است. اما، به گفته خودش مطرح کردن آن مستلزم چشم‌پوشی از ویژگی‌های منحصر به فرد کتاب راهنمای روان‌شناسی دین و معنویت نیست. با وجود این بررسی‌های نقدآمیز، هر کس این کتاب را بخواند یا بدان مراجعه کند حتماً به این نتیجه می‌رسد که منبعی عالی و حتی اصلی است و برای هر کس که در قلمرو روان‌شناسی دین، به‌ویژه در چارچوب‌های کاربردی، کار می‌کند سرمایه‌ای ارزشمند به شمار می‌آید.